

לשכר בבית דוד

חוברת לימוד לימי החופשה
ערוך ומנוסח ע"י ארגון 'שתי הלכות ביום'
לימים ט"ז - כ"א מנחם אב

ידידים יקרים!

חוברת זו מכילה מקבץ לימודים
שנערך ונוסח ע"י ארגון 'שתי הלכות ביום'.
מותאם לימי בין הזמנים,
מותאם לכל המשפחה.

לימודים אלו הם 'טעימה' מתוך מגוון
של עשרות מסלולי לימוד בכל מקצועות
התורה שבכתב ובעל פה, שארגונו
מפיץ כל ימות השנה.

תפילתנו ותקוותינו שתפיקו את מירב
התועלת מחוברת לימוד זו.

פרטים נוספים על הארגון ופעילותו - בסוף החוברת

"כִּי מִלְאָכָיו יֵצֵא לָהּ לְשִׁמְרָהּ בְּכָל דְּרָכֶיהָ"

הלימודים בחוברת לימוד זו:

לזכות:

מרדכי בן שרה רבקה

ושושנה עליזה בת חנה שיינה

לאריכות ימים מתוך בריאות איתנה, שמחה,
שפע פרנסה ונחת מכל הצאצאים

לזכות:

עליזה שמחה שינה מאשה בת ברכה,

ללידה קלה

לזכות:

אלון בן אורית,

לברכה והצלחה בכל מעשי ידיו,
ברוחניות ובגשמיות

לרפואת

רחל לאה בת ציפורה

תפילת הדרך

נוסח אשכנז: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום, ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים לשמחה ולשלום, [אם דעתו לחזור באותו יום אומר: ותחזירני לשלום] ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך, ומכל מיני פרעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל ראינו, ותגמלינו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו, כי אתה שמע תפלת כל פה: ברוך אתה יהוה, שומע תפלה:

נוסח עדות המזרח: יהי רצון מלפניך יהוה אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים לשמחה ולשלום [אם דעתו לחזור באותו יום אומר: ותחזירני לשלום] ותצילנו מכף כל אויב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך, ומכל מיני פרעניות המתרגשות ובאות לעולם, ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל ראינו, ותגמלינו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו, כי אתה שמע תפלת כל פה: ברוך אתה יהוה, שומע תפלה:

הלכות תפילת הדרך

א. היוצא לדרך, למרחק של יותר מפרסה (4 קילומטר בערך) מחוץ לעיר, צריך לומר תפילת הדרך, ולכתחילה יאמרה מיד בפרסה הראשונה, ואם שכח יכול לאומרה כל זמן שהוא בדרך, עד שיגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר.

ב. לכתחילה צריך לאומרה בלשון רבים, כיון שכך תפילתו נשמעת יותר, אך את לשון 'ותתנני לחן' יש אומרים שצריך לומר בלשון יחיד. (שו"ע ומשנ"ב סי' קי)

ג. אומרים תפילת הדרך רק פעם אחת ביום, גם אם נוסע כמה פעמים, ובין נסיעה לנסיעה נמצא בתוך העיר. אבל אם מתחילה חשב לנסוע רק נסיעה אחת, ואחרי ששהה בעיר החליט לנסוע שוב, צריך להתפלל תפילת הדרך פעם נוספת. (שם)

ד. היוצא לדרך ביום, ונוסע גם כל הלילה, ולמחרת בבוקר ממשיך עדיין בנסיעתו, יברך בבוקר תפילת הדרך בלא חתימת שם ומלכות. (שו"ע ומשנ"ב סי' קי)

ה. תפילת הדרך אינה פותחת ב'ברוך', וראוי להסמיכה לברכה אחרת, כגון שיאכל דבר מה ויברך עליו ברכה אחרונה, ויסמוך לברכה אחרונה את תפילת הדרך, או שיאמר תפילת הדרך אחרי ברכת 'אשר יצר'. אמנם אם אין לו על מה לברך, אין זה מעכב. (שם)

יום ראשון

ט"ז מנחם אב

תהילים

פרק קכח: (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת הַבְּטָחִים בְּיַי כְּהַר צִיּוֹן לֹא יָמוּט לְעוֹלָם יֵשֶׁב. (ב) יְרוּשָׁלַם הָרִים סָבִיב לָהּ וַיֵּי סָבִיב לְעַמּוֹ מַעֲתָהּ וְעַד עוֹלָם. (ג) כִּי לֹא יָנוּחַ שְׁבֹט הָרָשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים לְמַעַן לֹא יִשְׁלַחוּ הַצַּדִּיקִים בְּעוֹלָתָהּ יְדֵיהֶם. (ד) הִיטִיבָה יְיָ לְטוֹבִים וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם. (ה) וְהַמָּטִים עָקְלָקְלוֹתָם יוֹלִיכֵם יְיָ אֶת פְּעָלֵי הָאֵוֶן שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ג

כתוב במדרש, אמר הקב"ה לישראל, 'עד ששערי תשובה פתוחים, עשו תשובה, שאני נוטל שוחד בעולם הזה, אבל משאני יושב בדין בעולם הבא, איני נוטל שוחד. ומהו השוחד שנוטל הקב"ה בעולם הזה? תשובה ומעשים טובים'. ולכאורה יש להבין כיצד ניתן לכנות את התשובה והמעשים הטובים בשם 'שוחד'? ואם באמת ראוי שלא תתקבל תשובת האדם בעולם הזה, מה שייך בזה שוחד? הלא הקב"ה הוא אלוקים אמת.

אלא ביאור הענין הוא, שיש בשמים שתי הנהגות, הנהגת דין והנהגת רחמים, ואם ידון הקב"ה את האדם במידת הדין - יצא חייב, כי ידקדקו אחרי כל מצוה שעשה, אם אכן נעשתה בכל השלמות הראויה, במעשה בדיבור ובמחשבה, באהבה וביראה, ובשמחה של מצוה, ואז בודאי יהיו העוונות רבים מהמצוות, ויצא חייב בדינו. אבל אם ידון אותו הקב"ה במידת החסד והרחמים, ילמדו עליו זכות מדוע לא עשה כל מצוה כתיקונה לגמרי, ובודאי יישארו רוב מצוותיו על מקומם, ויכריעוהו לכף זכות

וזוהו ה'שוחד' שנוטל הקב"ה מהאדם, שאם יתנהג האדם עם חבריו במידת החסד והרחמים, אזי אף הקב"ה ינהג עימו כן, ויטה משפטו לכף זכות. אבל אם האדם עצמו מקפיד על סביביו ונוהג עמהם במידת הדין, אזי אף הקב"ה דן אותו באותה מידה.

ולכן זירז אותנו הקב"ה על מידת החסד, כדי שיוכל גם הוא עצמו לדון אותנו במידת החסד והרחמים, כי ה' יתברך חפץ חסד הוא.

מצוה יומית

מתוך הספר 'קדשינו במצוותיך' - תרי"ג מצוות מבוארות, על פי ספר החינוך, מבית 'שתי הלכות ביום'

מפרשת השבוע - פרשת עקב

מצוות ברכת המזון

מצוות עשה לברך את ה' יתברך אחר שיאכל האדם וישבע, מלחם, או משבעת המינים הנזכרים בכתוב (דברים ח ח) 'ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש', כשהוא מזין ומשביע את עצמו מהם. ו'לחם' סתם נקרא פת העשויה מחטה ושעורה, ובכלל החטה - הכסמת, ובכלל השעורה - שבלת שועל ושיפון. ועל כלל שבעת המינים המזינים נאמר (דברים ח י) 'ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ הטבה אשר נתן לך'.

משרשי המצוה, יש להקדים, כי לה' ברוך הוא כל הכבוד וההוד, כל הטוב וכל החקמה, כל היכלת וכל הברכה, ודברי בן אדם וכל מעשהו, אם טוב ואם רע - לא יוסיף ולא יגרע. על בן צריך אתה להבחין כי באמרנו תמיד בברכות 'ברוך אתה ה', או 'ה' יתברך', אין המשמעות להוסיף ברכה חלילה, כי ה' אינו צריך שום תוספת ברכה, כי הוא האדון על הכל, והוא עצמו המחדש את כל הברכות וממציאן יש מאין, ומשפיע מהן שפע רב למי שיהיה רצונו להשפיע עליו. אלא באור לשון 'ברכה' שאנו אומרים כלפי ה', כי ידוע הדבר ומפרסם כי ה' ברוך הוא פועל כל הנמצא, וברא את האדם והשליטו על הארץ ועל כל אשר בה, וממדותיו ברוך הוא שהוא רב חסד וחפץ בטובת בריותיו, ורוצה שיהיו ראויים וזכאים לקבל טובה מאתו, וזה באמת משלמותו ברוך הוא, כי לא יקרא 'שלם' בטובה רק מי שהוא מטיב לאחרים וזולתו, אין ספק בזה לכל בן דעת. ואחר שידענו זאת, שמרב שלמות טובו רצונו להריק עלינו משפע ברכתו, נאמר שענין ה'ברכה' שאנו אומרים לפניו היא רק הזכרה לעורר נפשנו בדברי פינו, לזכור כי באמת הוא המברך, ו'מברך' יכלל כל הטובות. ומתוך התעוררות הטוב הזה בנפשנו, ויחוד מחשבתנו להודות אליו שכל הטובות כלולות בו, והוא המלך עליהם לשלחם לכל אשר יחפץ, אנו זוכים במעשה הטוב הזה להמשיך עלינו מברכותיו. ואחר הזכרה והודאה זו לפניו, אנו מבקשים ממנו מה שאנו צריכים, כגון בתפלה, שמבקשים דעת או סליחה לעוונותינו, או רפואה או עשר וכל דבר. וכן אחר הבקשה

ממנו, אנו חוזרים ומודים אליו בזה, לומר שאנו מכירים בכך שדבר זה שבקשנו, יבוא אלינו ממנו, וזו פתיחה וחתומה של ברכות, פן נחשב כעבד שנטל פרס מרבו והולך לו בלא רשות, כמתגנב. ונמצא לפי הנחת טעם זה, שלשון 'ברוך' כלפי ה' היא תאר, כלומר, הודאה אליו כי הוא כולל כל הברכות. ובלשון 'יתברך' שאנו מזכירים תמיד, שהוא משרש 'התפעל', וכאלו תתנהו בו ברכה, והרי התבאר שדבר זה לא יתכן כיון שהוא מקור כל הברכות ואינו צריך לתוספת ברכה מבני האדם, נאמר שהכונה בו שאנחנו מתחננים אליו שיהי רצון מלפניו לסבב לב בריותיו להיות נכון לפניו, שידודו הכל אליו ובו יתהללו, וכשאנו אומרים 'יתברך' הכונה היא יהי רצון מלפניך שכל בני העולם יהיו מיחסים את הברכה אליך, ומודים כי ממך תתפשט הברכה בכל, ועם הודאת הכל בזה - תנוח ברכתו בעולם, ויושלם חפצו שהוא רוצה להיטיב, שקיום רצונו - זו תכלית הכל.

מדיני המצוה, מה שאמרו חז"ל (ברכות לה.), שאף על פי שהתורה לא תחייב אותנו לברך פי אם אחר שנשבע מהמזון, חז"ל חייבונו לברך גם לאחר כל אכילה שיהנה ממנה האדם, בין מפרות שבטעם המינים ובין משאר דברים. וטעמם, כי ראו שהתורה תחייב את האדם לברך את ה' לאחר שישבע האדם מן המזון המקיים את גופו קיום חזק, ומתוך טעם זה חייבו חז"ל לברך אחרי כל אכילה אף שאינה משביעה, כיון שגוף האדם נהנה מכך. וכמו כן חייבונו חז"ל לברך קדם אכילה, ואמרו כן מסברא, שראוי לאדם שלא ינה מהעולם הזה בלא ברכה, והמשילו זאת לנטילת רשות מבעל הבית לאכול מן הנמצא בביתו. ובענין ברכה מעין שלש לאחר אכילת פירות משבעת המינים, נחלקו הפוסקים האם חייב ברכה זו הוא מהתורה או מדרבנן. ונסח הברכות כלן, עזרא הסופר ובית דינו תקנום, ואף על פי שאמרו חז"ל (ברכות מח:) שמשא רבינו תקן ברכת 'הזן', ויהושע תקן ברכת הארץ, כונתם שהם תקנו את עקר הברכה, אבל לא את גסס הברכה, שהוא נתקן על ידי עזרא ובית דינו.

כך מקבל אני מרבתי, שכל הזהיר בברכת המזון, מזונותיו מצויים לו בכבוד כל ימיו.

ונוהגת מצוה זו מן התורה בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים הוא ספק לרבונתנו אם חייבות בה מן התורה או לא. ואיש העובר על זה, ואכל מזון ולא ברך אחריו, בטל מצות עשה זו. ואשה שעברה ולא ברכה, בטלה מצוה, ספק מדרבנן ספק מהתורה. ומי שעבר ולא ברך כל שאר הברכות שבעולם מלבד אלו, בטל מצות חכמים לבד, ופרץ גדר ישכנו נחש' (קהלת י ח). והזהיר בברכות - יתברך, מדה כנגד מדה.

משנה יומית מבוארת (מסכת אבות)

משנה י: שמעיה ואבטליון, שהיו גרי צדק, מצאצאיו של סנחריב, קבלו מהם - מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, שמעיה אומר, אהוב את המלאכה - אף אדם שיש לו ממון רב להתפרנס ממנו יעמל במלאכתו, כיון שהבטלה מביאה את האדם לשגעון, ושנא את הרבנות - אל תנהג שררה על הציבור, שהרבנות מקבצת את בעליה, ואל תתודע לרשות - אל תתקרב לשלטון, שדבר זה גורם לאדם לעסק רק בקרבה לשלטון, ומחמת כן עובר אף על עבירות.

משנה יא: אבטליון אומר, חכמים, הזהירו בדבריהם, שתאמרום בלשון ברורה, ואל תאמרום בלשון שהכופרים יכולים לטעות בה ולפרשה כדבריהם, ואף אם אין במקומכם כופרים, עליכם לחשוש שמא תחובו חובת גלות, ותגלו למקום מים הרעים, כלומר, למקום שיש בו כופרים, ויפרשו את דבריהם כפי כפירתם, וישתו התלמידים הבאים אחריכם - התלמידים יחשבו שפרושם של הכופרים בדבריהם נכון הוא, וימותו, כלומר, יצאו לתרבות רעה, ונמצא שם שמם מתחלל. [וכך אירע לאנטיגנוס איש סוכו, שאמר 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס', וכונתו היתה שלא תהא כונת האדם בעבודתו לשם קבלת הפרס, אבל הכופרים שבדורו פרשו את דבריו שאין שכר לעתיד לבא כלל, והיו תלמידים שיצאו מחמת כן לתרבות רעה, והם הצדוקים והביתוסים, ששקרו בתורה שבעל פה].

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הלימוד העולמי

ז. באופן שהותר לספר לשון הרע על אדם העושה עוולות לאחרים, זהו רק כשהוכיחו תחילה. ואם הוא מכירו שאינו מקבל תוכחה, יכול לספר בלי להוכיחו, אך יעשה כן בפני שלשה או יותר, כדי שלא ייראה כאילו הוא רוצה להעלים זאת מאותו אדם, וכאילו כוונתו להחניף לו בפניו ולגנותו שלא בפניו. ועוד, כדי שלא יחשדוהו שהוא משקר, ואילו בפני רבים אין דרך לשקר.

ח. אך אם הוא פוחד שאותו אדם ירע לו אם ישמע שהוא מפרסם עליו דברים אלו, יש להקל ולספר כן בפני אחד או שנים.

***

פירוש ההלכה היומית: ז. [התבאר לעיל שמותר לפרסם אדם העושה עוולה לחבירו, בתנאים מסוימים, ואחד התנאים הוא שתחילה יוכיח את החוטא בעצמו], אמנם אם הוא מכיר את אותו אחד שלא יקבל את תוכחתו, אינו צריך להוכיחו תחילה, אלא יכול לפרסם את הדבר מיד. אמנם יקפיד לספר את הדבר דווקא בפני שלשה בני אדם או יותר, ולא פחות. והטעם לכך, כיון שאם יספר בפני אחד או שנים, נראה הדבר כאילו הוא רוצה שלא יתפרסם שכך הוא אומר עליו, ולא ישמע זאת אותו אדם, וכאילו כוונתו להחניף לו ולגנוב את דעתו, ולספר את רעתו בסתר. והוא נראה כמי שנהנה מסיפור לשון הרע על חבירו. ועוד טעם שצריך לספר בפני שלשה, שאם יספר בפני אחד או שנים יחשדו בו שאין סיפורו אמת, שאם לא כן - מדוע אינו אומר זאת בפני אותו אדם. אמנם כשאומר בפני שלשה או יותר הרי זה כאילו אמר בפני אותו אדם, שהרי הדברים מתפרסמים ובודאי יגיעו לאוזניו, ולא יבוא לחשוד בו בשקר, שאין זה מצוי שאדם כשר יספר שקרים בפני רבים. ואמנם אף כשהוא מספר כן בפני שלשה אסור להם להאמין לדברים בהחלט, שיתגנה אותו אדם בליבם, אך אין זה כיון שהם חושבים שהמספר משקר, אלא עליהם לחשוב שמא חסר בסיפור איזה פרט שאינו ידוע להם, אך מכל מקום יכנסו הדברים בליבם לענין זה שיחקרו אחר האמת, ויוכיחו את אותו אדם, או שאר הדברים שנחשבים כתועלת בענין זה.

ח. אמנם, אם הוא פוחד מאותו אדם שהוא מספר עליו, שהוא יכול להרע לו אם ישמע שהוא מפרסם עליו שהוא עושה עוולות לאנשים, יש להקל ולספר עליו דברים אלו אף שלא בפני שלשה

פלא יועץ

פרנסה

ידוע שמפתח הפרנסה נמצא ביד הקדוש ברוך הוא, והוא הן ומפרנס לכל, מקרני ראמים ועד ביצי כנים, ונותן לחם לכל בשר, כי לעולם חסדו. אמנם חלוק יש בענין הפרנסה, לפי מעשיו של אדם, ולפי מזלו, ולפי דרכי ההשגחה העליונה. ולכן יש אדם שמזונותיו באים לו בנחת ולא בצער, ברוח ולא בצמצום, בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח, וזוכה לעשר מפלג. ויש בני אדם שיצאו לעבודתם כל יום, משכימי קום ומאחרי שבת, יגיעים יגיעה רבה, ואף על פי כן אינם מתפרנסים בכבוד, אלא בזעת אפם יאכלו לחם, לחם צר ומים לחץ. ויש מי שאפילו אחר כל העמל והטרח נודד הוא לחם, וצריך להתפרנס מן הצדקה.

וצדיק באמונתו יחיה, שיאמין באמונה שלמה שמזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, ולא לחכמים לחם, וה' הוא הנותן כח לעשות חיל, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחברו אפילו כחוט השערה, ולכן לא יקפיד ולא יעשה מחלקת גם אם נראה לו שחברו קפח את פרנסתו, כי המשפט לאלקים הוא, ואם יתיגע להעשיר כל היום וכל הלילה - לא יעדיף ממה שקצוב לו, ופרשת המן תהיה לזכרון נגד עיניו תמיד, למשמרת לאות לבני ישראל.

אמנם, גם מי שהשעה דחוקה לו, ויש לו עבודה רבה, לא יחסיר מלהתפלל שחרית מנחה וערבית בצבור, ולקבע עתים לתורה, אחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיקים את למודו - חק ולא יעבור. וכן בשבתות וימים טובים וחול המועד, ובכל עת שהוא פנוי, לא יבטל את זמנו, אלא יעסק בתורה. ויהיה משאו ומתנו באמונה, ויזהר וישמר מכל צד נדנוד אסור, ויהיו כל מעשיו לשם שמים. וכה יאמר בפס' מלא בכל יום, 'הריני הולך להתעסק במשא ומתן, ובטחוני בה' שהוא יתן לי כח לעשות חיל להתפרנס אני ובני ביתי בדרך כבוד, ולעשות צדקה וגמילות חסדים, וכדי שאוכל לקיים כל מצוות בוראי בתקונן. עזרנו אלהי ישענו על דבר כבוד שמך, אל תפן לרשענו, עשה עמנו צדקה וחסד למען שמך הגדול, יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגאלי'. ולא יעבור יום שלא יתן צדקה כפי כחו. אם כה יעשה, יבטח בשם ה' שיהיה שבע רצון ומלא ברכה ה', ויקוים בו מקרא שכתוב "יגיע כפיו כי תאכל אשריו וטוב לו", אשריו בעולם הזה וטוב לו לעולם הבא.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה לאהוב את ה' יתברך. ישים האדם כל מגמתו ומחשבתו אחר אהבת ה', ויתבונן כי כל מה שיש לאדם בעולם - עושר, ילדים וכבוד - הכל הוא כאין וכאפס נגד אהבת ה', וייגע תמיד בבקשת חכמת התורה, כדי שישגי ידיעה בה'. והקובע מחשבתו בהבלי העולם שלא לשם שמים, רק להתענג ולהשיג כבוד, ביטל מצוה זו.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שני

י"ז מנחם אב

תהילים

פרק קכו (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְיָ אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הֵינּוּ כַחֲלָמִים. (ב) אֲזַיִמְלֵא שְׁחֹק פִּינוּ וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה אֲזַי אֶמְרֻ בְּגוֹיִם הַגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִם אֱלֹהֵי. (ג) הַגְדִּיל יְיָ לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הֵינּוּ שְׂמִיחִים. (ד) שׁוּבָה יְיָ אֶת שְׁבִיתֵנוּ כְּאֶפְיָקִים בְּנֶגֶב. (ה) הַזֵּרְעִים בְּדַמְעָה בְּרִנָּה יִקְצְרוּ. (ו) הָלוֹךְ יֵלֶךְ וּבָכָה נֶשֶׂא מִשָּׁךְ הַזֵּרַע בֹּא יָבֵא בְּרִנָּה נֶשֶׂא אֶלְמָתִיו.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ד

גדולה מידת החסד, שהיא אחד מהדברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא. ומידת החסד עומדת לו לאדם להציל אותו בעת צרתו, והטעם לכך, כיון שכאשר דנים את האדם בבית דין של מעלה יש שם מלאכי רחמים ומלאכי דין המקטרגים עליו, אבל כשהקב"ה דן את האדם בעצמו, כל ההנהגה היא הנהגה של רחמים. ומתי זוכה האדם שידון אותו הקב"ה בעצמו? כאשר הוא גומל חסדים, ומעורר בזה את שורש מידת החסד, ואז זוכה שידון אותו הקב"ה ברחמים. אבל מי שעוסק רק בתורה ולא בגמילות חסדים, לא יוכל לזכות לכך, ולכן אמרו חז"ל שיש לאדם לעסוק גם בתורה וגם בגמילות חסדים.

יום שני

י"ז מנחם אב

מצוה יומית

מצות אהבת הגרים

מצות עשה שנצטוונו לאהב את הגרים, שנאמר (דברים י' ט) 'ואהבתם את הגר כי גרים הייתם', כלומר, שנזהר שלא לצער אותם בשום דבר, אבל נעשה להם טובה, ונגמול אותם חסד כפי הראוי והיכלת. 'גר' הוא מי שהתחבר אלינו משאר האמות, שהניח דתו ונכנס בדתנו. ואף על פי שכל גר צדק נכלל במצות 'ואהבת לרעך כמוך', וכפי שיבאר להלן (מצוה רמג), שהרי גר צדק בכלל 'רעך' הוא, הוסיף לנו ה' בו מצוה מיוחדת לאהב אותו.

משרשי המצוה, כי ה' בחר בישראל להיות לו לעם קדוש, ורצה לזכותם, ולכן הדריכם וצוים על דרכי החנינה והחמלה, והזהירם להתעטר בכל מדה חמודה ויקרה למצוא חן בעיני כל רואיהם, שיאמרו 'עם ה' אלה'. וכמה היא דרך נעימות וחמדה להתחסד ולגמל טובה לאדם זה, אשר הניח אומתו, והניח כל משפחת בית אביו ואמו, ובא לחסות תחת כנפי אמה אחרת באהבתו אותה, ובבחירתו באמת ושנאת השקר. ובהיותנו זוכים למדות טובות אלו, תחול טובת האל עלינו ותדבק בנו, ושום דבר לא ימנענו ממנו, כי הטובה תתפשט בטובים, והפכה ברעים.

מדיני המצוה, מה שאמרו חז"ל (ב"מ נח:): שלא יאמר אדם לגר 'זכור מעשיך הראשונים', ומה שאמרו (סנהדרין צד). שאין לבזות גוי בפני הגר עד עשרה דורות, כיון שהדבר גורם לו צער, וכן יש להמנע מכל דבר המצער אותו. והפליגו באהבה שיש לאהב את הגרים, עד שאמרו שהשוה הכתוב את אהבתם לאהבת ה', שבהם נאמר 'ואהבתם את הגר', ובאהבת ה' נאמר 'ואהבת את ה' אלהיך' (דברים ו'). ויש לנו ללמוד מהמצוה היקרה הזאת לרחם על כל אדם הנמצא בעיר שאינה ארץ מולדתו ומקום משפחת אבותיו, ולא ננהג עמו שלא כשורה במצאנו אותו יחידי ורחקו מעליו עוזריו, כמו שאנו רואים שהתורה תזהירנו לרחם על כל מי שצריך עזרה. ועם המדות הללו נזכה להיות מרחמים מה' יתברך, וברכות שמים ינוחו על ראשנו. והכתוב רמז טעם הצווי באמרו 'כי גרים הייתם בארץ מצרים', הזכיר לנו שכבר נכנינו בצער הגדול ההוא שיש לכל איש הרואה את עצמו בתוך אנשים זרים ובארץ נכריה, ובזכרנו גדל דאגת הלב שיש בדבר, וכי כבר עבר עלינו דבר זה וה' בחסדיו הוציאנו משם, יכמרו רחמנו על כל אדם שהוא כן.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על מצוה זו, ומצער אותם, או שמתרשל בהצללתם או בהצלת ממונם, או שמקל בכבודם מצד שהם גרים ואין להם עוזר באמה, בטל מצות עשה זו. ועונשו גדול מאד, שהרי בכמה מקומות הזהירה תורה עליהם.

משנה יומית

משנה יב: הלל ושמאי קבלו מהם - משמעה ואבטליון, הלל אומר, הוי מתלמידיו של אהרן הכהן, שהיה אוהב שלום ורודף שלום, שכשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים, היה אומר לכל אחד מהם בפני עצמו שחבירו רוצה להשלים עמו, וכשהיו נפגשים היו משלימים זה עם זה. אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, שכשהיה רואה אדם שעבר עברה היה מתחבר עמו ומראה לו שהוא אוהבו, ואותו אדם היה מתבייש וחושב 'אילו ידע צדיק זה ממעשי הרעים היה מתרחק ממני', ומתוך כך היה חוזר למוטב.

משנה יג: הוא - הלל הזקן היה אומר, נגד שמא - מי ששמו נמשך ומתפרסם למרחוק, מתוך שררה ורפנות שהוא נוהג בה, אבד שמה - במהרה יאבד שמו, לפי שהרפנות מקבצת את בעליה. ודלא מוסיף - מי שאינו מוסיף על למודו, יסיף - יסוף מפיו מה שכבר למד, וישכח תלמודו. ודלא יליף - אבל מי שאינו לומד כלל, קטלא חיב - ראוי הוא להתחייב בנפשו. ודאשתמש בתנא - המשתמש בכתרה של תורה להנאות עצמו, ועושה את התורה ככלי עבודה להשיג צרכיו, חלף - יחלף ויעבר מן העולם.

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הלימוד העולמי

ט. אמנם אדם שמוכר לרבים שאינו מחניף לאיש ואינו משקר, רשאי לספר דברים אלו על עושי עוולה אף שלא בפני שלשה, כיון שלא יחשדוהו לא בחניפה ולא בשקר.

י. ההיתר לספר על חוטא הוא בין בחטא שבין אדם לחבירו ובין בחטא שבין אדם למקום, אמנם בדבר שבין אדם למקום צריך שיראהו עובר כמה פעמים, במזיד, ובדבר שאיסורו מפורסם לכל.

***

פירוט ההלכה היומית: ט. אם המספר מוכר לרבים כאדם שאינו חושש מאיש אלא אומר את כל אשר בליבו, וכל דבר שהוא אומר על אדם אחר יאמר אף בפני אותו אדם, וכן הוא מוכר כאדם שאינו משקר כלל אלא אומר רק אמת, ויודע שאותו אדם העושה עוולות לאחרים לא יקבל ממנו את תוכחתו, מותר לו לספר זאת אף שלא בפני שלשה, כיון שלא יחשדוהו שכוונתו להחניף לאותו אדם, וכן לא יחשדו בו בשקר. אלא יידעו שהוא מתכוין לקנא לאמת, ולעזור לאותם בני אדם שהלה עושה להם עוול. אמנם עדיין צריך שיתקיימו כל התנאים האמורים לעיל.

י. ההיתר לספר על אדם החוטא הוא בין בחטא שבין אדם לחבירו, ובין בחטא שבין אדם למקום, אמנם יש חילוק ביניהם, שבחטא שבין אדם לחבירו מותר לספר מיד כשרואהו עושה עוול לחבירו [ובתנאים הנ"ל, שינסה להוכיחו, ויכוין לתועלת וכו'], אמנם בדברים שבין אדם למקום אין לספר עד שיראה שהוא עושה עבירה זו כמה פעמים, במזיד, וזו עבירה שמפורסם איסורה לכל ישראל

פלא יועץ

קימה

קימה מפני שיכה ולפני תלמיד חכם היא אחת מתרי"ג מצוות, ואמרו שהזהיר במצוה זו זוכה ליראת שמים, שנאמר "מפני שיכה תקום... ויראת מאלקיך", וכי יש בעולם שכר טוב שפנה. ורבים מזלזלים בה ומאבדים טובה הרבה. וכן חייב אדם לקום לפני אביו ואמו, ולפני רבו.

ולפי הזהר הקדוש חובת קימה בפני שיכה היא משהגיע לששים שנה. ותלמיד חכם שהוא שונה הלכות, ויודע להחזיר סכרא בדברי תורה בטוב טעם, חייב אדם לעמוד לפניו מלא קומתו, לא כמו שעושים עתה שאין קמים אלא מעט, נראה ואינו נראה. וכבר אמרו בגמרא, כמה טפשים הם אותם אנשים הקמים לפני ספר תורה, ואינם קמים לפני תלמיד חכם. ועל כגון זה אמרו במשנה 'הוי רץ למצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות'.

וכשם שאדם זהיר וזריז לקיים מצוות תקיעת שופר ולולב וסופה ותפלין וכדומה, כך צריך להזהר לקיים את כל המצוות שבתורה, ואף צריך לדקדק יותר במצוות אלו, כי על מצוה שקל לאדם לקיימה, מענישים יותר את מי שאינו מקיימה.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה: לייחד את ה' ולהאמין שהוא האלוקים היחיד ללא שום שיתוף. שנאמר 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ופירושו, שמע ישראל ודע, כי ה' שהוזה את הכל ברצונו, והוא אלקינו המושגית בכל העולמות, הוא ה' אחד, בלי שום שיתוף.

"שש מצוות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שלישי

י"ח מנחם אב

תהילים

פרק קכז (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְשִׁלְמֹה אִם יִי לֹא יִבְנֶה בַּיִת שְׁוֹא עֲמָלוֹ בּוֹנֵיו בּוֹ
אִם יִי לֹא יִשְׁמֹר עִיר שְׁוֹא שָׁקֶד שׁוֹמְרִי. (ב) שְׁוֹא לָכֶם מִשְׁפִּימִי קוֹם מֵאַחֲרֵי
שָׁבַת אֲכָלִי לֶחֶם הָעֶצְבִּים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שְׁנָא. (ג) הִנֵּה נַחֲלַת יִי בָנִים שָׁכַר פְּרִי
הַבֶּטֶן. (ד) כְּחֹצִים בְּיַד גְּבוּר כֵּן בָּנֵי הַנְּעוּרִים. (ה) אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר מָלֵא אֶת
אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם לֹא יִבְשׁוּ כִּי יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵיהֶם בַּשֶּׁעַר.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ד

גדולה מידת החסד, עד שאמרו חז"ל שגם לאחר שתמה זכות אבות, יכול האדם להינצל מהצרות על ידי שיתדבק בגמילות חסדים, ועל זה נאמר 'וחסדי מאיתך לא ימוש'. וביאור הענין, כי אברהם אבינו במעשיו הטובים היה גומל אך טוב וחסד לכל העולם, וכן יצחק ויעקב שהמשיכו בדרכו, ובמעשיהם הטובים המשיכו את כבוד ה' והשראת שכינתו על כל העולם, וזהו שורש זכות האבות שמגינה על בניהם, אך בהיות ולכל זכות יש גבול עד היכן היא יכולה להגיע, הרי שאף זכות אבות תמה בזמן מסוים, ואם רוצה האדם להמשיך על עצמו את חסד ה', יעסוק בעצמו במידה זו, ואז מידה במידה ינהג עימו ה' במידת החסד והרחמים.

מצוה יומית

מצות יראת ה'

מצות עשה שתהיה יראת ה' על פנינו תמיד לבלתי נחטא, כלומר, שניקרא מענשו, שנאמר (דברים י כ) 'את ה' אלהיך תירא'.

שרש המצוה ביראת ה' נגלה לכל רואי השמש, כי השמירה הגדולה מן החטא היא יראת ענשו.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, ובכל בני האדם שבְּעוֹלָם. וזאת אחת מן המצוות שהאדם חייב בהן בהתמדה, כלומר, שלא יפסק חיוכו מעליו לעולם, ואפילו רגע קטן. ומי שבא דבר עברה לידו, חייב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שה' ברוך הוא משגיח בכל מעשה בני אדם, וישיב להם נקם כפי רע המעשה. והעובר על זה, ולא שת לבו לכך באותן שעות, בטל מצוות עשה זו, שזו היא שעת קיום עשה זה במיוחד. ואולם כל ימי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה, להיות זריז ונזכר עליה.

משנה יומית

משנה יד: הוא - הלל הזקן היה אומר, אם אין אני לי - אם אין אני זוכה לעצמי בקיום המצוות, מי לי - מי יזכה עבורי, וכשאני לעצמי, מה אני - אפילו אם זכיתי לעצמי, מה נחשב הדבר לעמת כל מה שאני חייב לעשות, ואם לא עכשיו, בימי הבחרות, אימתי אזכה לעצמי, והלא בימי הזקנה כבר קשה להשיג את המעלות, הואיל וכבר הרגל האדם בהנהגותיו מימי בחרותו.

משנה טו: שמאי אומר, עשה תורתך קבע - יהא עקר עסקך ביום ובלילה בלמוד התורה, וכאשר תתעייף תפנה לעסק במלאכתך, אמור מעט ועשה הרבה, וכמו אברהם אבינו שאמר למלאכים 'ואקחה פת לחם' ואחר כך נאמר 'ויקח בן בקר רך וטוב'. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות, כי המכניס אורחים ופניו זועפות וכבושות בקרקע, אפילו נתן להם את כל המתנות שבְּעוֹלָם, נחשב כאילו לא נתן להם דבר.

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הכימוד העולמי

יא. אסור לאדם לספר לשון הרע על מי שעשה לו עוולה, אף אם מספר את האמת ואף אם מתקיימים כל התנאים שנימנו לעיל, כיון שבודאי אין כוונתו לתועלת.

יב. וכל שכן אם אותו אדם לא עשה לו עוולה אלא רק נמנע מלהיטיב עמו, כגון שלא הלוהו ממון, שבודאי אסור לספר זאת לאחרים. וכל שכן שאסור לספר על אנשי עיר שלמה שלא היטיבו עמו, שזה לשון הרע חמור יותר.

***

פירוט ההלכה היומית: יא. אף שהתבאר לעיל שמותר לספר לשון הרע על עושי עוולה, מכל מקום כשהדבר נוגע למספר עצמו, אסור. כגון, אם היה לאדם עסק עם חבירו, והלה גזלו או עשקו, או ציער ובייש אותו, אסור לו לספר זאת לאחרים, ואפילו אם הוא יודע בעצמו שאינו מגזים כלל אלא הכל אמת, ואפילו אם יתקיימו כל התנאים שנימנו לעיל, אסור לספר. והטעם, שבודאי אין כוונתו בסיפור זה לתועלת, אלא כוונתו היא שיתבזה בעיני האנשים מחמת שפגע בממונו או בכבודו, וככל שיראה יותר שיתקבלו דבריו באוזני השומעים ויתגנה בעיניהם, כך ישמח יותר, ולכן הדבר אסור [מלבד אופן מסוים, שיבואר להלן].

יב. וכל שכן אם אותו אדם לא עשה לו רעה, אלא רק לא היטיב עמו טובה מסוימת, כגון שלא הלוה לו ממון או לא נתן לו צדקה, אף שזו טובה שהיה ראוי שיעשה לו, מכל מקום אסור לו לספר זאת לאחרים. ואם יספר, הרי זה לשון הרע גמור, מלבד עוד כמה איסורים שיש בזה. והרבה נכשלים בזה, שאם לא נוהגים עמו כרצונו בעיר מסוימת, ואין מסייעים לו בענייניו, כשהוא מגיע לעיר אחרת הוא מפרסם לגנאי את החשובים שבאנשי אותה עיר שלא נהגו בו כרצונו, או אף את כל בני העיר, ודבר זה הוא איסור גמור. ובפרט כשהוא מספר גנאי על עיר שלמה, שזהו עוון גדול.

פלא יועץ

קרבנות

ידועים כמה מאמרי חז"ל בענין חשיבות קריאת פרישיות הקרבנות, ואמרו שקריאה זו חשובה מאד לפני ה', ואותם שקוראים פרישות אלו, מעלה עליהם כאילו נבנה בית המקדש בימיהם, וכאלו הקריבו את כל הקרבנות. וכן בזהר הקדוש הפליגו מאד בשבח המגיע ללומד סדר מעשה הקרבנות וסדר פטום הקטרת, עד שאמרו שאם היו בני אדם יודעים כמה מעלה היא אמירת מעשה הקטרת לפני הקדוש ברוך הוא, היו נוטלים כל תבה ועושים אותה עטרה לראשם, ככתר של זהב. ואם יכון בה בכל יום, יש לו חלק טוב בעולם הזה ובעולם הבא, ויסלק את המות מעליו ומעל בני העולם, וינצל מכל הדינים שבעולם, ומדין גיהנם. ועוד אמרו בענין הקרבנות, שברית כרותה, שאותם מלאכים המזכירים את חובותיהם של בני האדם להרע להם, אינם יכולים לעשות לאותו אדם אלא טובות, וכלם מזכירים אותו לטוב. ובזמן שתהיה מגפה אצל בני האדם, עובר כרוז בכל צבאות השמים, שאם יכנסו ישראל לבתי כנסיות ובתי מדרשות, ויאמרו ברצון נפשם ולבם את ענין פטום קטרת הסמים, יתבטל מהם המות. וכל עין רואה בכך את גדל תועלת למוד עניני הקרבנות וסדר פטום הקטרת.

אמנם נראה שהקורא בלי כוונת הלב - לא ישיג את המעלות הגדולות המזכרות בזהר הקדוש. ולכן ראוי

והגון להתחזק ללמד את סדר הקרבנות וסדר פטום הקטרת בכונה, לעשות נחת רוח ליוצרנו, המשלם שכר טוב לעושי רצונו.

והאיש אשר חננו ה' להיות חלקו מיושבי בית המדרש, מה טוב ומה נעים שיקבע עתים ללמד בש"ס או ברמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות, כי עושה נחת רוח גדולה ליוצרו יותר משאר למודים. על כגון זה נאמר 'אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו'.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה להאמין שיש אלו-ה אחד בעולם, שהמציא הכל, ומרצונו נעשה הכל. והוא היה ויהיה לעדי עד, הוא הוציאנו ממצרים ונתן לנו את התורה, שנאמר 'אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים', ופירשו, תדעו ותאמינו שיש לעולם אלו-ה המשגיח, שהרי הוצאתיך מארץ מצרים.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום רביעי

י"ט מנחם אב

תהילים

פרק קכח (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֲשֶׁר־כָּל יֵרָא יְיָ הַהֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְו. (ב) יִגִּיעַ כַּפִּיךָ
כִּי תֹאכַל אֲשֶׁר־יָדָה. (ג) אֲשֶׁתְּךָ כִּגְפֶן פְּרִיָה בִּירְכָתִי בֵּיתְךָ בְּנִיךָ כַּשְׁתָּלִי
זֵיתִים סְבִיב לְשִׁלְחָנְךָ. (ד) הִנֵּה כִּי כֵן יְבָרֶךְ גִּבּוֹר יֵרָא יְיָ. (ה) יְבָרְכֶךָ יְיָ מִצִּיּוֹן
וְרֹאה בְּטוֹב יְרוּשָׁלַם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. (ו) וְרֹאה בָנִים לְבְנֶיךָ שְׁלוֹם עַל יִשְׂרָאֵל.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ה

עוד מעלה גדולה יש במידת החסד, שעל ידה מסייע האדם בגאולת עם ישראל, וכמו שאמרו חז"ל
'אמר הקב"ה, כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, ומתפלל עם הצבור, מעלה אני עליו כאילו פדאני
לי ולבני מבין אומות העולם'.

ומצוה זו של גמילות חסדים גדולה יותר מהקרבת הקרבנות בבית המקדש, שנאמר 'כי חסד חפצתי
ולא זבח', ופירשו חז"ל שאמר הקב"ה חביב עלי חסד שאתם גומלים זה עם זה יותר מכל הזבח שזבח
שלמה המלך, שהעלה אלף עולות ביום אחד.

עוד אמרו חז"ל, שמצוות אלו - צדקה וגמילות חסדים, שקולות כנגד כל מצוות התורה.

מצוה יומית

מצות תפלה

מצות עשה לעבוד את ה', שנאמר (דברים י כ) 'אתו תעבד', ונכפלה מצוה זו כמה פעמים, שנאמר 'ועבדתם את ה' אלהיכם' (שמות כג כה), 'ואתו תעבדו' (דברים יג ה), 'ולעבדו בכל לבבכם' (דברים יא יג). וכתב הרמב"ם ז"ל, אף על פי שמצוה זו היא מהמצוות הכוללות את כל התורה, פי עבודת האל תכלול את כל המצוות שבתורה, יש בזה גם כן מצוה פרטית, והיא שיצונו ה' להתפלל אליו, וכמו שאמרו בספרי על הפסוק 'ולעבדו בכל לבבכם', איזו היא עבודה שבלב, זו תפלה. וכן אמרו, מנין לעקר תפלה בתוך המצוות, שנאמר 'את ה' אלהיך תירא ואתו תעבד' (דברים ו יג).

משרשי המצוה, כי הטובות והברכות יחולו על בני האדם כפי פעלתם, טוב לבבם וכשר מחשבותם, ואדון הכל שבראם חפץ בטובתם, והדריכם והצליחם במצוותיו היקרות שיזכו בהן, והודיעם גם כן ופתח להם פתח באשר ישיגו כל משאלותיהם לטוב, והוא, על ידי שיבקשו ממנו ברוך הוא, אשר בידו היכלת לספק כל מחסורי בני האדם, כי הוא יענה מן השמים לכל אשר יקראוהו באמת. ומלבד זאת שהודיע ה' לישראל הנהגה זו שלו, להענות לתפלת בני האדם, הוסיף וצוה עליהם שישתמשו בכך, ויבקשו ממנו תמיד כל צרכיהם וכל חפצי לבם. נמצא שמלבד זה שעל ידי התפילה אנו משיגים את חפצי לבנו, יש לנו זכות בדבר, בכך שנעזר את רוחנו ונקבע את כל מחשבתנו בכך שה' הוא האדון הטוב והמטיב לנו, וכי עינינו פקוחות על כל דרכינו, ובכל עת ובכל רגע ישמע ויעקתנו אליו, לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ובכך נאמין במלכותו ויכלתו מבלי שום צד פקפוק, וכי אין לפנינו מונע ומעכב בכל אשר יחפץ. ואולם לא התפרש בתורה זמן קבוע למצוה זו, ולדעת הרמב"ם ז"ל יש מצוה להתפלל לאל בכל יום, ולהודות לפניו כי כל הממשלה אליו והיכלת להשלים כל בקשה. ולדעת הרמב"ן ז"ל אין מצוה מהתורה להתפלל בזמן מסים, אלא יתכן שיש מצוה להתפלל בעת צרה.

מדיני המצוה מה שאמרו חז"ל (שם כו:) שחייב אדם להתפלל שלש פעמים ביום, שחרית ובין הערבים, ובלילה פעם אחת. ואלו השלש תפלות תקנום כנגד הקרבנות, שבכל יום היו מקריבים במקדש תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים, ותפלת הערב תקנו כנגד אברי העולה של בין הערבים, שהיו נשרפים על גבי המזבח כל הלילה. ומפני שזאת התפלה של לילה היא כנגד ענין מהקרבנות שאינו חובה, שהרי אם נתאכלו האברים מבעוד יום לא היתה מתקיימת מצוה זו בלילה, אמרו חז"ל גם כן (שם כז:) שתפלת הערב רשות היא, אם יהיה פנאי לאדם וימצא לעצמו נחת להתפלל - יתפלל, ואם לאו - לא יתפלל, ואין עליו אשם בכך. ואף על פי כן נהגו ישראל היום בכל מקום להתפלל תפלת הערב בקבע בכל לילה, ואחר שקבלוה עליהם דרך חובה - חייב כל אחד מישראל להתפלל אותה בכל אופן. וכמו כן תקנו חז"ל בשבתות ובמועדים תפלה רביעית, והיא הנקראת תפלת 'מוסף', והיא כנגד הקרבן שהיה נוסף במקדש בזמן שהיה קיים. ועוד תקנו תפלה חמישית ביום הכפורים בלבד, לרב קדשת היום, ובעבור היותו יום סליחה וכפרה לכל, והיא הנקראת תפלת נעילה. ומענין המצוה מה שהזהירו אותנו חז"ל שיש צורך גדול בכונת הלב בתפלה, ובפרט בברכה הראשונה, שאמרו חז"ל (ברכות ל:) שמי שלא כונן בה, צריך לחזור. ונראה שענין הכונה שאמרו עליה שאם לא כונן בה חוזר, הינו שיתן האדם אל לבו שלפני ה' הוא מתפלל,

ואליו הוא קורא, ויפנה מחשבתו מכל שאר מחשבות העולם, וייוחד אותה על זה. וזמני התפלות אלו הן, תפלת השחר מהנץ החמה עד סוף שעה רביעית, ומי שעבר והתפלל אחר כן עד חצות היום יצא ידי חובת תפלה, אבל לא חובת תפלה בזמנה. ובשעת הדחק, כגון הרוצה להשכים לדרך, אם התפלל שחרית אחר שעלה השחר, אף קדם הנץ החמה, יצא. וזמן תפלת המנחה משש שעות ומחצה ביום, עד הערב. ותפלת ערבית זמנה כל הלילה, עד שיעלה עמוד השחר. וצריך כל אדם להזהר שיתפלל קדם שיתעסק במלאכות אחרות, כדי שלא יפגע.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה, ושהה יום ולילה בלא תפלה כלל, בטל מצות עשה זו לדעת הרמב"ם ז"ל. ומי שצר לו ולא קרא אל ה' להושיעו, בטל מצות עשה זו לדעת הרמב"ן ז"ל. ועונשו גדול מאד, שהוא כמסיר השגחת ה' מעליו.

משנה יומית

משנה טז: לאחר שהזכירה המשנה את סדר ה'זוגות' שקבלו זה מזה, מפסיקה המשנה בדברי הלל הזקן, ומביאה את דברי הנשיאים שכהנו לאחר הזוגות, והיו כלם צאצאי הלל הזקן, ותחלה הביאה את רבן גמליאל הזקן, שהיה נכדו של הלל הזקן, ולהלן (פרק ב' משנה ח') תובא המשנה שלשלת הקבלה, והוא רבן יוחנן בן זכאי שקבל מהלל ושמואי. רבן גמליאל היה אומר, עשה לך רב, כלומר, אם בא לפניך דין שאתה מספק בו ואינך יודע כיצד להכריעו, עשה לך רב שיכריע לך, ועל ידי זה הסתלק מן הספק. ואל תרבה לעשר אמודות - אל תרבה להפריש מעשרות לפי אומד הדעת, כיון שיש בכך קלקול, שאם נותן פחות מהצריך אין פרוטיו מתקנים כראוי, ואם נותן יותר מהראוי - אין המעשרות שהפריש מתקנים כראוי, כיון שמערב בהם טבל.

משנה יז: שמעון, בנו של רבן גמליאל הזקן, היה אומר, כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, כי רוב הדבורים הם מיתרים, וברבוי הדברים יבא האדם לידי חטא. ולא המדרש - הדרישה והדבור בדברי תורה הוא העקר, אלא המעשה, והדורש ואינו מקים, נח לו אם היה שותק, והרי זו גם כן ראייה שהשתיקה טובה. וכל המרבה דברים, מביא חטא, כמו שנאמר 'ברוב דברים לא יחדל פשע', כי על ידי רבוי הדברים יביא לידי דבורים האסורים.

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הכימוד העולמי

יג. אף שבדרך כלל אסור לאדם לספר לשון הרע על מי שעשה עוול לו עצמו, מכל מקום אם תהיה לו בכך תועלת להבא, כגון שעל ידי זה יחזיר לו אותו אדם את הממון שעשק ממנו, או שלא ימשיך לביישו וכדומה, מותר לו לספר זאת כדי להציל את עצמו מנזק או בושה, ובלבד שיתקיימו התנאים שנימנו לעיל.

***

פירוט ההלכה היומית: יג. [התבאר לעיל שמותר לאדם לספר לשון הרע על העושה עוול לחבירו, אמנם אסור לו לספר על אדם שעשה עוול לו עצמו, כיון שבזה אין כוונתו לתועלת], ואף על פי כן, נראה שאף אם אותו אדם עשה עוול לו עצמו, יש אופן שמותר לו לספר את הדברים, והיינו באופן שהוא משער שעל ידי שיספר זאת לאחרים תהיה לו תועלת להבא, כגון שיספר זאת לאנשים שיכולים להוכיח את אותו אדם, ואולי על ידי זה ישיב לו את הגזילה או את הנזק, ובאופן כזה רשאי לספר זאת לאנשים אלו, ולבקשם שיסייעו לו. אופן נוסף, כגון שהוא יודע בבירור שאותו אדם רוצה לחרף ולגדף אותו על ענין מסוים, יכול לספר זאת לאנשים חשובים או לקרוביו של אותו אדם, ולבאר בפניהם איך באותו ענין הצדק איתו, כדי שימנעו את אותו אדם מלביישו. ואף אם הלה כבר ביישו, אם הוא חושש שימשיך לביישו בפני אחרים, רשאי לספר זאת לאנשים שיכולים למנוע את אותו אדם מלביישו. ואף שעל ידי שיספר זאת יתבזה אותו אדם בפני השומעים, מכל מקום מותר לו לספר, כיון שאין כוונתו לביישו אלא כוונתו לשמור על עצמו, שלא יקרה לו נזק, צער או בושה מאותו אדם. [אמנם צריך שיתקיימו בזה התנאים שהתבארו לעיל, ולהלן יבוארו שוב כל התנאים הנצרכים].

פלא יועץ

קריאת שמע

קריאת שמע היא מצוה חשובה, שיש בה קבלת על מלכות שמים ועל מצוות. ומצוה זו תלויה בכונת הלב, שאם לא כן לבו לכל הפחות בפסוק ראשון, לא יצא ידי חובתו, וצריך לכוון שהוא מקבל עליו את ה' יתברך לאדון ופטרון, ושהוא מאמין שהשם יתברך יחיד ומיוחד, אחד בשמים ובארץ ובארבע רוחות העולם, ושהוא מוכן למסור נפשו על קדוש השם. וחבל על אותם בני אדם שאינם מכוונים אפילו כונה זו, ונמצא שעד יום מותם לא קימו כלל מצוות קריאת שמע. והשומע זאת יתן אל לבו לכוון את הפונה הזו מעתה והלאה, ושב ורפא לו. והיותר טוב - לכוון בכל פסוקי קריאת שמע, כיון שלכתחלה צריך לכוון בכלה.

יזהר האדם שלא ישכב לישון קדם שיקרא קריאת שמע כהלכתה, וכשמתפלל ערבית קדם צאת הכוכבים, אינו יוצא ידי חובת קריאת שמע, עד שיחזור ויקרא קריאת שמע כהלכתה לאחר צאת הכוכבים, כי לפעמים אדם שוכב לנוח מעט, וסבור שלא ישן, וחוטפתו שינה, ונשאר בלא קריאת שמע, ומאבד טובה הרבה. שהרי אמרו שמי שאינו קורא קריאת שמע, או שקורא אותה אחרי שעבר זמנה, חייב נדוי.

גם על זמן קריאת שמע של שחרית צריך לתן לב, כי רבים אשר הם עצלים ואוהבים לנזם בימות הקיץ, ובפרט בשבתות ובמועדים ובשמחות וגיל, ועל הרוב עובר זמן קריאת שמע. והאיש הרא את השם יקדים לקרותה בבקר השכם, ויעשה תנאי ויאמר 'הריני קורא קריאת שמע לצאת בה ידי חובה מה שצננו יוצרנו - אם יעבור זמנה בקריאתי אותה עם הצבור ב'יוצר', ואם לא יעבור זמנה - תהא קריאתי

עכשו בקורא בתורה לבד'.

צריך לדקדק באותיותיה מאד, וזה לא יוכל לעשות אלא על ידי שיקראנה במתינות ובזהירות, ויתרגל בכך זמן רב. וראוי להתחזק לעשות נחת רוח ליוצרנו, שהרי אמרו שהמדקדק באותיותיה מצננין לו גיהנם, וזו טובה גדולה היא.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות לא תעשה: שלא נתור אחר מחשבת הלב וראיית העיניים. בכלל האיסור לתור 'אחרי לבבכם' - כל המחשבות הזרות שהם היפך מדעת התורה. ובכלל האיסור לתור 'אחרי עיניכם' - כל מי שרודף אחרי תאוות העולם, בלי שיכוון בהם כלל לכוונה טובה.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום חמישי

כ' מנחם אב

תהילים

פרק קכט (א) שִׁיר הַמַּעֲלוֹת רַבֵּת צָרֹנִי מִנְעוּרִי יֹאמֶר נָא יִשְׂרָאֵל. (ב) רַבֵּת צָרֹנִי מִנְעוּרִי גַם לֹא יָכְלוּ לִי. (ג) עַל גְּבִי חָרָשׁוּ חֲרָשִׁים הָאֲרִיכוּ לְמַעֲנִיתָם. (ד) יִי צַדִּיק קִצֵּץ עֲבוֹת רָשָׁעִים. (ה) יִבְשׁוּ וַיִּסָּגוּ אַחֲזֹר כָּל שְׂנְאֵי צִיּוֹן. (ו) יִהְיוּ כַּחֲצִיר גִּגּוֹת שֶׁקֶדְמָת שָׁלַף יָבֵשׁ. (ז) שְׁלֹא מָלֵא כַּפּוֹ קוֹצֵר וַחֲצֹנּוֹ מַעֲמֹר. (ח) וְלֹא אָמְרוּ הָעֹבְרִים בְּרַכַּת יִי אֱלֹהֵיכֶם בִּרְכָנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם יִי.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ה

תועלת נוספת שיש על ידי גמילות חסדים, שניצל האדם בזכות זה מיצר הרע, וכמו שאמרו חז"ל 'אשריהם ישראל, שבזמן שהם עוסקים בתורה ובגמילות חסדים, יצרם מסור בידם, ולא הם מסורים ביד יצרם'. וביאור הדבר, כי היצר הרע מתגבר על האדם בשני דברים, האחד - בעניני המחשבה, שמטריד את שכלו בדברי הבלים. והשני - על מעשיו, שמרגילו לעשות מעשים שהם נגד רצון ה'. אבל העוסק בתורה ובגמילות חסדים, על ידי שהוא עוסק בתורה שהיא דברי אלוקים חיים הוא מקדש את כח שכלו, ועל ידי מידת החסד הוא מקדש את אברי גופו שעוסקים בעבודת מלכו של עולם, ועל ידי זה זוכה שאין היצר הרע יכול להחטיאו כלל.

מצוה יומית

מצות החברה והדביקה עם חכמי התורה

מצות עשה להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה, כדי שנלמד עמהם מצוותיה הנכבדות, ויורונו את הדעות האמתיות בהכנת התורה כפי שקבלו מרבותיהם, שנאמר (דברים י כ) 'ובו תדבק'. ונכפל הצווי במקום אחר שנאמר (דברים יא כב) 'ולדבקה בו', ואמרו חז"ל (כתובות קיא:): וכי אפשר לו לאדם להדבק בשכינה, והרי נאמר (דברים ד כד) 'כי ה' אלהיך אש אכלה הוא', אלא הנדבק לתלמידי חכמים ולתלמידיהם, כאלו נדבק בקדוש ברוך הוא. ומזה למדו חז"ל שכל הנושא בת תלמיד חכם, והמשיא בתו לתלמיד חכם, והמהנה תלמיד חכם מנכסיו - כאלו נדבק בשכינה. ועוד דרשו בספרי את הפסוק 'ולדבקה בו', שזהו צווי ללמוד דברי אגדה, שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם.

שרש המצוה נגלה הוא, כדי שנלמד לדעת דרכי ה'.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים, וגם לנשים יש מצוה לשמוע דברי חכמים, כדי שילמדו לדעת את ה'. והעובר על זה, ואינו מתחבר עמהם, ואינו קובע בלבבו אהבתם, ואינו משתדל בטובתם ותועלתם בזמנים שהוא יכול לעשות כן, בטל עשה זה, וענשו גדול מאד, כי החכמים הם קיום התורה, ויסוד חזק לתשועת הנפשות, שכל הרגיל עמהם לא במהרה הוא חוטא, והמלך שלמה אמר (משלי יג כ) 'הולך את חכמים יחכם', וחז"ל אמרו (אבות א ד) 'הוי מתאבק בעפר רגליהם'.

משנה יומית

משנה יח: רבן שמעון בן גמליאל, שהיה אביו של רבינו הקדוש, מסדר המשניות, היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד - 'שוב בני האדם מתקנים, על הדין - לדון דין אמת, לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, ועל האמת - שלא ישקרו בני האדם זה לזה, ועל השלום, בין המלכויות ובין אדם לחברו, שנאמר 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם'. [ואין זה כמו 'על שלשה דברים העולם עומד' שהובא לעיל, במשנה ב', ששם הכוונה לשלשה דברים שעבורם נברא העולם, וכאן הכוונה לשלשה דברים שמקיימים את ישוב העולם].

פרק ב, משנה א: רבי אומר, איזוהי דרך ישרה שיבור [-שיכרר ויבחר] לו האדם, כל שהיא תפארת לעושיה - שיהיה לאדם עצמו פאר בדרך זו, ותפארת לו מן האדם - ואף לבני אדם אחרים תהיה תפארת מהנהגה זו, והינו כשנוהג בדרך הממצעת בכל המדות [ולמשל, אדם שהוא קמץ ביותר, יש לו תועלת בכך שאוסף ממון הרבה, אך בני אדם אינם משבחים אותו על כך. ואם הוא פזרן ביותר, בני אדם משבחים אותו על כך, אך הוא עצמו מפסיד מכך. וההולך בדרך ממצעת יש

בכך תועלת גם לו וגם לאחרים]. והוי זהיר בקיום מצוה קלה כבחמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות, שהרי לא כתבה התורה מה השכר לכל מצוה [ואין זה כמו מצוות לא תעשה, שכתבה התורה את הענש בכל עברה, אם מלקות, או כרת או מיתת בית דין, ומתוך כך יש ללמד מהי עברה קלה ומהי עברה חמורה]. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה - כשבא לידך קיום מצוה הכרוך בהפסד ממון, יש לך לחשב את מה שאתה מפסיד מממוןך מחמת קיום המצוה, לעמת השכר הגדול שתקבל עליה לעתיד לבא, שבנדאי הוא יותר מאותו הפסד, וכן יש לך לחשב שכר עברה - הרוח של הממון או ההנאה שיש לך מהעברה, כנגד הפסדה - לעמת הענש שמקבלים על כך לעתיד לבא, שבנדאי הוא גדול וקשה יותר מכל רוח והנאה של העברה. והסתכל בשלשה דברים, ועל ידי זה אי אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה את כל מעשיך, ואין שומעת את כל דבוריך, וכל מעשיך בספר נכתבין.

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הלימוד העולמי

יד. אף שמותר לאדם לספר לשון הרע על מי שעשה עוול לו עצמו באופן שתהיה לו תועלת מכך, זהו רק לאחר שיוודע לו שהלה לא שב ממעשיו, ובתנאים דלהלן: א. שיראה זאת בעצמו. ב. שיהיה לו ברור שהצדק עימו, לפי דין תורה. ג. שאינו יכול לשכנע את חבריו בעצמו שהצדק עימו. ד. שיהיו כל דבריו אמת, ולא יחסר פרטים שהם לטובת אותו אדם. ה. יכוין לתועלת. ו. אינו יכול לגרום לאותה תועלת באופן אחר, או על ידי הקטנת העוולה. ז. שלא יגרם לאותו אדם נזק יותר מהראוי לו לפי דין תורה.

***

פירוט ההלכה היומית: יד. אמנם יש להזהר מאד בהיתר זה, של סיפור עוולה שנעשתה לאדם עצמו, כשכוונתו לתועלת, שלא יחסרו בו התנאים שהתבארו לעיל, ולכן יש לחזור שוב על אותם תנאים, בתוספת מעט: כלל הדברים הוא כך, אחרי שנודע לו בבירור שחבירו שעשה לו עוול לא חזר בו מהענין, וכוונת המספר לתועלת, מותר לספר בתנאים דלהלן: א. שיראה את הדבר בעצמו ולא שרק ישמע מאחרים [ולא די בכך שראה שנעשה לו נזק, אלא צריך לראות שאותו אדם הזיק לו]. ב. יזהר מאד שלא להחליט מיד שדבר זה הוא בכלל נזק או ביוש, אלא יתבונן היטב בדבר, ויתבונן גם אם לפי דיני התורה הצדק איתו, ודבר זה כמעט ולא יתכן, כיון שאין אדם רואה חוב לעצמו, ודרך כל איש ישר בעיניו, ואם יכשל בזה נמצא שהוא מספר על חבירו דבר שאינו נכון כלל, והרי זו הוצאת שם רע, החמורה מלשון הרע. ג. אם נראה לו שהוא יכול להתווכח עם חבריו ולשכנע אותם בצידקתו, עליו לעשות כן, קודם שילך לפרסם גנותו. ד. יזהר מאד שיהיה כל הסיפור אמת, בלי שום תערובת שקר, ושלא יגזים בסיפור יותר מהאמת. וכמו כן לא יחסר שום פרט בסיפור, אף אם אותו פרט הוא לטובת חבירו, ואף שאין בו כדי להצדיק את חבירו לגמרי מכל מקום יש בו כדי למעט את הגנות של חבירו, אסור לו להעלים את אותו פרט. והכלל בזה הוא שלא יגדיל את העוולה יותר ממה שהיא. ה. יכוין לתועלת, וזהו עיקר ההיתר, כמו שהתבאר. ו. אם ביכולתו לגרום לאותה תועלת שתהיה על ידי הסיפור, בלי שיספר זאת, בכל מקרה אסור לספר. ואפילו

אם הוא יכול לגרום לאותה תועלת על ידי שיקטין את העוולה של חברו, מצוה לעשות כן ולמעט את העוולה, כיון שאף על ידי זה תבוא לו אותה תועלת [ויתכן שאף חייב לעשות כן]. ז. שלא יגרם לאותו אדם נזק יותר ממה שהיה יוצא אם היו מעידים עליו על דבר זה בבית דין.

פלא יועץ

אהבת רעים

ידוע הדבר, כמה גדולה מעלת אהבת רעים, עד שאמרו חז"ל 'ואהבת לרעך כמוך', זה כלל גדול בתורה. ופרשו חז"ל שלא יעשה אדם לחברו דבר השנוא על עצמו. והנה לפי גדל הטובה של דבר זה, כך יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, עד שבעוונותינו בעוון שנאת חנם חרבה עירנו ושמים מקדשנו וגלינו מארצנו, ועדין השטן מרקד בינינו, כל איש פונה לדרכו ואינו חושש לתקלת חברו. ויש שהוא אפילו שמח לאידו של חברו. ויש שבשביל הנאה קטנה שיש לו, איש את רעהו חיים בלעו. וצריך לקיים בענין זה 'סור מרע' ו'עשה טוב', בדבור ובמעשה.

'סור מרע בדבור', הינו שיזהר וישמר מלדבר אל חברו או על חברו שום דבור שאינו רוצה שיידברו אליו או עליו, ובזה נכלל לשון הרע ואונאת דברים וכהנה רבות.

'סור מרע במעשה', הינו שלא יזיק לחברו ולא יגרם לו שום נזק, כל דבר שאינו רוצה שיעשו לו. וצריך להעמיק בזה, כי רבות בזה ההטעיות של היצר הרע. וביותר צריך להזהר במקום שיש חסרון כיס, שאדם עשוי להורות התר לעצמו, ולנטות אחרי הפצע אפילו בהפסד חברו. ולא לחנם אמרו 'אדם נכר בכיסו'.

'עשה טוב בדבור', לדבר דברים טובים ונכונים לשמח אנשים, כגון בשורות טובות ועצות טובות, ולהרים מכשול מדרך חברו, כגון להודיע לו שעשוי להגיע אליו איזה נזק וכדומה, ולנחמו בעת צרתו, וכיוצא בזה.

'עשה טוב במעשה', הינו לעשות חסד בגוף ובממון, כמו שירצה האדם שיעשו לו ושירחמו עליו אחרים, ואף שיחקו חבריו את עצמם כדי לרחם עליו, ככה יעשה לאחרים, למען עשות חסד ולקיים מצות 'ואהבת לרעך כמוך'. ולפי רוב צערו בהשתדלותו עבור חברו, יגדל שכרו, ועושה נחת רוח ליוצרו. כי כלנו בני איש אחד אנחנו, אחים אנחנו, וכאשר יחוס האדם על אחד מאיבריו, כך צריך לחוס על כל אדם מישראל, כי כלנו כאיש אחד וכגוף אחד.

לשמך
בכבוד
הרבה

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות עשה שתהיה יראת ה' על פנינו תמיד, שלא נחטא, ונתיירא מעונשו, ולא יהא לבבינו בלא פחד ממנו, ונזכור כי הקב"ה משגיח בכל מעשי האדם, אף אם יהיו במחשך, וישיב נקם לפי רוע המעשה.

"שש מצוות חיובן תמידי, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

יום שישי

כ"א מנחם אב

תהילים

פרק קל (א) שיר המעלות ממועמקים קראתיך יי. (ב) אדני שמעה בקולי
תהינה אזניך קשבות לקול תחנוני. (ג) אם עונות תשמר יה אדני מי יעמד.
(ד) כי עמך הסליחה למען תנא. (ה) קויתי יי קוטה נפשי ולדברו הוחלתי.
(ו) נפשי לאדני משמרים לבקר שמרים לבקר. (ז) יחל ישראל אל יי כי עם יי
החסד והרבה עמו פדות. (ח) והוא יפדה את ישראל מפל עונותיו.

אהבת חסד

עניני גמילות חסדים / פרק ה

מי שרגיל במצוה זו של גמילות חסדים, זוכה שיהיו לו בנים בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה.
וגם כל הברכות שבתורה מתקיימות רק בתנאי זה, שנאמר 'ובאו עליך כל הברכות האלה והשיגוך,
כי תשמע בקול ה' אלוך', כלומר, כאשר תשמע בקול ה' אלוך ותלך בדרכיו, ודרכי ה' הם דרכי
צדקה וחסד עם הבריות, וה' מרחם אפילו על הרשעים, וזן ומפרנס את כל הבריות, כך גם אנו צריכים
לגמול חסדים זה עם זה. וכמו שה' נותן מתנות חיים, ומטה את הדין כלפי חסד, כך אנו צריכים לעשות
ולהתנהג. ואשרי מי שנדבק במידה זו, אשריו שמזכה גם לדורות הבאים אחריו.

מצוה יומית

שְׁכַל הַצֶּרֶךְ לְהִשְׁבֵּעַ יִשְׁבַּע בְּשֵׁם ה'

מצות עשה להשבע בשם ה' ברוך הוא בעת שנצטרך להחזיק ולקיים דבר או להרחיקו, שנאמר (דברים י כ) 'ובשמו תשבוע', לפי שבכך מראה את גדלות שם ה', גבורתו ורוממותו. וכמו שהשבועה שאינה צריכה היא אסורה, כן השבועה בעת הצורך היא חובה, והיא מצות עשה. ולפיכך, אין נשבעים לעולם בשום דבר מכל הנבראים, באפן שמכוון להשבע באותו דבר מן הנבראים לבד, אבל הנשבע בשמים או בשמש ובירח, וכוונתו לאדון שעליהם, שבראם, זה אינו בכלל האסור כלל, ותמיד נראה שנשבעים כן בכל גבול ישראל.

משרשי המצוה, כי בהיותנו מקימים דברינו בשמו הגדול, תתחזק בלבנו האמונה בו והשגחתו עלינו ועל כל דברינו, וזה דבר ברור.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, באנשים ובנשים. והעובר על זה, ולא רצה להשבע בשם ה' לעת הצורך, בטל מצות עשה זו לדעת הרמב"ם ז"ל. אך לדעת הרמב"ן ז"ל גם בעת הצורך אין השבועה בשם ה' מצות עשה כלל, כי אם רשות.

משנה יומית

משנה ב: רבן גמליאל, בנו של רבי יהודה הנשיא, היה אומר, יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ - מלאכה או סחורה שעוסק בהם האדם יחד עם למוד התורה, שיגיעת שניהם משכחת עון - היגיעה בתורה מתישה את כחו, והיגיעה במלאכה משכרת את גופו, ומתוך כך יצר הרע בטל ממנו. וכל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה, מתוך שאין לו מהיכן להתפרנס אינו יכול לעסוק בתורה, וגוררת עון, שמלסטם את הבריות, ומשכח תלמודו. וכל העמלים עם הצבור, יהיו עמלים עמהם לשם שמים ולא על מנת לקבל שכר, שזכות אבותם של הציבור מסייעת לאותם העוסקים בצרכיהם, וצדקתם של אבותם של הציבור עומדת לעד, ומסייעת לאותם העוסקים בצרכי הציבור, ומתוך כך דרכם מצליחה, ולא מצד מעלת השתדלותם של העוסקים. ואתם, העוסקים בצרכי הציבור, אף שאין הפעלה נגמרת אלא בזכות אבותם של הציבור, מכל מקום מעלה אני עליכם שכר הרבה - נותן להם הקדוש ברוך הוא שכר רב, כאלו עשיתם בעצמכם את כל הטובה הזו, כיון שאתם עוסקים בדבר לשם שמים.

משנה ג: משנתנו ממשיכה בדבריה לאותם העוסקים בצרכי צבור, הווי זהירין ברשות - אף שעליכם להתקרב לשלטונות לצורך העשיה עבור הציבור, היו זהירים בכך, כיון שאין השלטונות מקרבים לו לאדם אלא לצורך עצמן, ומחמת כן נראין כאוהבין את האדם בשעת הנאתו - כשיש להם תועלת ממנו, ואין עומדין לו לעזרה לאותו אדם בשעת דחקו.

משנה ד: הוא [-רבן גמליאל] היה אומר, עשה רצונו - עשה את הדברים שהם רצונו של הקדוש ברוך הוא, כגון צדקה והוצאות לצרכי מצוה, כרצונו - כפי שאיתה מוציא הוצאות על דברים שיש להם רצון והנאה, כדי שעל ידי זה יעשה הקדוש ברוך הוא את רצונו, כרצונו, כלומר, יתן לה שכל שיש רצון והנאה, ואם רצונו לעשות דבר עברה שאינו כרצון ה', בטל את רצונו מפני רצונו של הקדוש ברוך הוא, כדי שבשכר זה יבטל הקדוש ברוך הוא את רצון אחרים, הקמים עליה לרעה, או גזרה רעה שנגזרה עליה, יבטל אותם מפני רצונו.

הלל הזקן היה אומר, אל תפרוש מן הצבור בזמן שהם מצטערים, ואף שאין צרה זו נוגעת אליה, לפי שכל המצטער עם הציבור זוכה ורואה בשמחתם [אבל כשדרכי הציבור מקלקלים, אין לאדם להשתתף עמם]. ואל תאמן בעצמך עד יום מותך - אל תחשב שיש מעלות שכתב אותם בקנין גמור ושוב לא יסורו ממך, אלא התבונן ושמו על כל מעלה שהשגת, שלא תפסידנה, ואפילו עד יום המות, שהרי יוחנן כהן גדול שמש בכהונה גדולה שמונים שנה, ולבסוף נעשה צדוקי. ואל תדין את חברך לכף חובה על עברה שעבר או על כך שנתגאה בשררתו, עד שתגיע למקומו - לדרגתו ולמצבו, ותעמוד בעצמך באותו נסיון. ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע, שסופו להשמע - אל תאמר דבר שאין משמעותו ברורה, ונתן להבינו בכמה פנים, ותסמך על כך שהשומע יתעמק בדבר ויבינו לבסוף, כיון שדבר זה יכול לגרום לשומעים טעות בדבריה, ואפשר שיטעו ויצאו לתרבות רעה. ואל תאמר לבשאפנה מעסקי אשנה - אלמד תורה, שמה לא תפנה מעסקיה, ולא תלמד לעולם.

חפץ חיים הלכות לשון הרע לפי סדר הלימוד העולמי

טו. ובאופן שמתקיימים כל התנאים המתירים לאדם לדבר לשון הרע על חברו שעשה לו עוול, יתבונן היטב בדיבורו שלא יעבור על שום אחד מהתנאים הנ"ל, כדי שלא יכשל באיסור לשון הרע.

טז. ולפי מה שהתבאר, נמצא שהאומר לשון הרע על חברו, מחמת שאף חברו דיבר עליו, אין זה היתר כלל, כיון שבדרך כלל לא מתקיימים כל התנאים הנ"ל.

***

פירוט ההלכה היומית: טו. ובהיתר זה של סיפור לשון הרע על מי שעשה לו עוול, יש להתבונן באיזה אופן לספר, כי בעת הסיפור הוא עומד בסכנה עצומה של איסור סיפור לשון הרע, אם לא ישמור את עצמו בכל התנאים שהתבארו, ובפרט בתנאי השני [שיתבונן היטב שהצדק עמו לפי דיני התורה] ובתנאי הרביעי [שלא ישנה מהאמת ולא יגזים כלל], ועל זה נאמר 'מוות וחיים ביד הלשון', ואם לא יחשוב בעצמו קודם שהוא מתחיל לספר באיזה אופן יספר, בודאי יכשל חס ושלום, כי בשעת הסיפור מתגבר כח הכעס על האדם ואינו יכול להזהר בזה, ויתייעץ עם עצמו קודם הסיפור באיזה אופן יספר את הדבר באופן שלא יגדיל את העוול יותר ממה שהוא, ויכוין לתועלת.

טז. ומחמת כל הדברים הנ"ל ניתן לראות את גודל הטעות שיש לבני אדם בזה, שאדם מספר לשון הרע על חבריו שלא בפניו, ואם נשאל אותו מדוע הוא עושה כן, ישיב שגם אותו אדם דיבר עליו לשון הרע בפני פלוני ופלוני. וטענה זו היא טעות גדולה, כיון שאותו פלוני שסיפר לו כן, שאותו אדם מספר עליו לשון הרע, עבר באיסור רכילות ואין להאמין לו כלל. ועוד, אף אם באמת אותו אדם מדבר עליו, אין זה מתיר לדבר עליו לשון הרע [כי בדרך כלל לא מתקיימים כל התנאים הנ"ל, המתירים לאדם לספר לשון הרע על מי שסיפר עליו לשון הרע].

הלכות לשון הרע לשבת קודש

יז. ראובן ששואל את שמעון מי עשה עוול מסוים, אסור לו לומר מי עשה זאת, אף אם ראה זאת בעצמו, אלא יאמר רק שהוא עצמו לא עשה זאת. ומעיקר הדין הדבר מותר אף אם מחמת כן יתכן שיבין השואל מי כן עשה זאת. ובעל נפש יחמיר באופן כזה, ולא יאמר שהוא לא עשה זאת, כדי שלא יחשדו בחבירו.

***

פירוט ההלכה היומית: יז. אם אירע דבר שאינו כהוגן, ובא ראובן ושאל את שמעון מי עשה דבר זה? אפילו אם הוא מבין שראובן חושד בו שהוא עשה זאת, אסור לו לגלות מי באמת עשה זאת, ואפילו אם ראה בעצמו מי עשה כן, אלא יאמר רק 'אני לא עשיתי זאת' [אלא אם כן זהו דבר שבין כך עליו לספר לראובן, כגון שהוא מדברים שבין אדם לחבירו והושלמו בו כל התנאים שהתבארו לעיל]. ואפילו אם על ידי שיאמר שהוא לא עשה זאת יתכן שיבין ראובן מי כן עשה זאת, מעיקר הדין אין איסור לומר שלא עשה זאת. אבל מי שהוא בעל נפש, יחמיר על עצמו ולא יאמר שלא עשה זאת, אף שמחמת כן יחשדו בו, כדי שלא יתגלה מי באמת עשה כן. [ואם החשד הוא רק בשניהם, בו עצמו ובאותו אדם שבאמת שעשה זאת, ואם יאמר שהוא לא עשה כן יבינו מיד שהשני הוא שעשה זאת, יש חילוק, אם זהו מעשה שבאמת אינו הגון, נראה שמותר לו לומר שלא עשה זאת, אף שיבינו שהשני עשה זאת. ואם הוא דבר שמצד עצמו אינו עוול, אלא שראובן השואלו סבור שזהו עוול, צריך עיון אם מותר לומר שלא עשה זאת].

תם ונשלם חלק ראשון (הלכות לשון הרע) מספר 'חפץ חיים'

פלא יועץ

דָּרָךְ

אָמְרוּ חז"ל 'כָּל הַדְּרָכִים בְּחֻזְקַת סִפְּנָה', וְאָמְרוּ עוֹד שֶׁלֹּא יִכְנַס אָדָם בְּמָקוֹם סִפְּנָה, שְׂמָא אֵין עוֹשִׂים לוֹ

נס, וגם אם עושים לו נס - מנפכים לו מזכיותיו. והרעה היותר גדולה שיש בדרכים היא בכך שאי אפשר לעבוד את ה' עבודה שלמה ולהזהר מכל האסורים, ולכן אמרו 'אשרי יושבי ביתך', כי רבות רעות להולכי דרכים, חיי צער יחיו. ולכן, טוב לגבר שיהא 'מצטמק ויפה לו' בענין פרנסתו, וישב בביתו, וטוב פת חרבה ושלום ביה, יושב בביתו סמוך על שלחנו ועובד את קונו, הוא ובניו עמו.

אמנם, אם נגזר עליו מן השמים שילך בדרכים, יקדים תפלה לצרה, וקודם צאתו לדרך יעשה סדר לניה, וצדקה לפניו יהלך, וישם לדרך פעמיו, ובכל יום ויום לא יעבור מלומר תפלת הדרך כתקון חז"ל

וביותר צריך להזהר בדרך במצוות, כגון תפלה, ציצית ותפילין. ולא יחוש ללעג הגוים לבטל מצוה, חלילה מעשות זאת. וצריך להשמר מאסור קל וחמור, ולהתנהג בחסידות ככל הבא לידו בלכתו בדרך, מאחר שכל הדרכים בחזקת ספנה, ובמה יאזר חיל להנצל אם לא בתורה ומעשים טובים, שהם כתריס בפני הפרענות. והן אמת, כי הדבר קשה להיות זהיר וזריז בדרכים, אבל השעה צריכה לכך להזהר ולדחק עצמו כל מה שיוכל, ועל כגון זה אמרו, כל אשר בכחך לעשות, עשה. ומה טוב ומה נעים אם יהיו שפתותיו דובבות בדברי תורה בפיו בעל פה. והרגיל בספר הזהר הקדוש, בעיניו יראה מעלת המהלך בדרך ושונה, אליו רעה לא תאנה, כי מלאך ה' סביבו חונה.

מצוה תמידית

ניתן לקיימה בכל רגע ביממה, אפילו במחשבה בלבד:

מצוות לא תעשה: שלא נאמין בשום אלהים חוץ מה' יתברך. ואפילו מודה שהקב"ה שולט על הכל, רק שידמה בדעתו שמסר הנהגת העולם למלאך, הרי זה מודה בעבודה זרה. אלא יאמין שהקב"ה בעצמו ובכבודו משגיח בכל העולמות, ואין לשום נברא כח לעשות דבר בלתי רצונו.

"שש מצוות חיובן תמיד, לא יפסקו מעל האדם אפילו רגע אחד כל ימיו, וכל זמן וכל רגע שיחשוב בהן קיים מצוות עשה, ואין קץ למתן שכר המצות" (ספר החינוך)

הפרשה בקצרה

פרשת עקב

עניני הפרשה: ברכות ה' לישראל אם ישמרו את התורה • הבטחת ה' לישראל שיכבשו את ארץ ישראל • מצוות ברכת המזון • איסור שכחת ה' וניסיו עמנו • מצוות זכירת ניסיונות אבותינו במדבר • הכנת וכתובת לוחות שניות

• **ברכות ה' לישראל אם ישמרו את התורה:** הבטיח ה' לישראל שכאשר ישמעו בקולו, יקיימו וישמרו את המצוות, ישמור להם ה' את הברית והחסד שנשבע לאבות, יאהב את ישראל, יברכם, ירבה את צאצאיהם, יברך את פירותיהם ובהמותיהם, יהיו ישראל מבורכים מכל העמים, לא יהיה ביניהם עקר או עקרה ואף לא בבהמותיהם, ויסיר מהם ה' את כל המחלות.

• **הבטחת ה' לישראל שיכבשו את ארץ ישראל:** הזהיר משה רבינו את ישראל שכאשר ייגשו למלחמה עם העמים שבארץ כנען לא יתייראו מהם, אלא יזכרו את הניסים שעשה להם ה' ביציאת מצרים, וידעו שכן יעשה ה' גם לאותם עמים. אמנם הודיעם כבר עתה שלא יניח להם ה' לכלות את כל העמים בבת אחת, כיון שאז יתרבו חיות הטרף שבמקומות השוממים, אלא יכבשו וישמידו אותם מעט מעט, עד שיישמדו כולם. והוסיף והזהירם שלא יחמדו את הכסף והזהב שבבתי עבודה זרה של הגוים, אלא ישרפו הכל באש, ולא יביאו מתועבות העבודה זרה אל בתיהם.

• **מצוות ברכת המזון:** בישר משה לישראל שה' עתיד להכניסם לארץ טובה, שיש בה נחלי מים, מעיינות ותהומות המוציאים מימיהם בבקעה ובהר, ארץ המשתבחת בשבעה מינים מיוחדים, שהם, חטה, שעורה, גפן, תאנה, רימון, זיתים המוציאים שמן ותמרים שעושים מהם דבש, ארץ שיש בה מרבצי ברזל ונחושת, והצטוו ישראל שכאשר יאכלו מלחם הארץ וישבעו, יברכו ברכת המזון, בה יודו לה' על הארץ הטובה שנתן להם.

• **איסור שכחת ה' וניסיו עמנו:** הוזהרו ישראל שלא ישכחו את ה' ומחמת כן ימנעו מקיום המצוות, ובפרט כאשר יתעשרו מאד, שדבר זה גורם לאדם להתגאות ולשכוח שכל העושר והטוב בא אליו מיד ה', ועשוי הוא לחשוב שכוחו ועוצם ידו הביאו לו את העושר הזה. והוסיף משה להזהירם כי אם ישכחו את ה' ויעבדו עבודה זרה, יאבדו מארץ ישראל, כפי שאבדו הגויים שהיו בארץ לפנייהם.

• **מצוות זכירת ניסיונות אבותינו במדבר:** עוד הצטוו ישראל לזכור את מעשיהם הרעים במדבר, את חטא העגל שעשו כאשר עלה משה למרום לקבל את לוחות הברית, ומחמת חטא זה רצה ה' להשמידם, וכאשר ירד משה מההר וראה את העגל שעשו ישראל - שבר את הלוחות בתחתית ההר, וחזר ועלה למרום ארבעים יום וארבעים לילה שבהם לא אכל ולא שתה, והתפלל לה'

שיסלח לישראל על חטאם. וכן במה שהכעיסו לפני ה' בחטא המרגלים, בקברות התאווה, ובשאר החטאים שהיו במדבר.

- **הכנת וכתובת לוחות שניות :** בפעם הראשונה עלה משה רבינו להר סיני מיד לאחר מתן תורה, בח' בסיון, והיה שם ארבעים יום שהסתיימו בי"ז בתמוז, ובאותו יום ירד מהר סיני ושבר את הלוחות. בי"ח בתמוז עלה שוב משה להר סיני כדי להתפלל לפני ה' שיסלח לישראל והיה שם ארבעים יום נוספים, שהסתיימו בכ"ט באב. ובא' באלול הצטווה משה להכין לוחות חדשים ולעלות להר סיני לארבעים יום נוספים, שהסתיימו ביום הכפורים, ובאותו יום התרצה ה' לישראל בשמחה ונתן להם את הלוחות השניות, ולכן נקבע יום זה ליום סליחה לעולם.

ארגון 'שתי הלכות ביום' חרט על דגלו את הנגשת לימוד כל התורה, לכל יהודי, בכל מקום, בכל זמן, ובכל רמה תורנית. בהתאם לכך, קבוצה מובחרת של תלמידי חכמים עמלה על עריכת ביאור בהיר ורהוט על כל חלקי התורה, לימודים אלו נשלחים במייל, עולים לאתר, וחלקם הגדול מודפס בספרים מפוארים.

זה מה שאנו מציעים לכם בארגון 'שתי הלכות ביום':

שליחת לימודים יומיים במייל לרובות מנויים בארץ ובעולם

במגוון עצום של קרוב ל 50 מסלולי לימוד המקיפים את כל חלקי התורה, שבכתב ושבעל פה, הלכות, מצוות, מוסר ומחשבה, הלימודים מותאמים לגברים ולנשים, בכל רמה וסגנון. רבבות יהודים בכל העולם כבר סיימו דרכנו לימוד של הנ"ך כולו עם ביאור מקיף ומדויק, ששה סדרי משנה עם ביאור בהיר ומתומצת, רי"ף מבואר ומגוון עצום של הלכות בכל התחומים, כאשר אנו מסיימים חודש עם 2 מיליון הודעות מייל למנויים שלנו.

ספרי קודש מודפסים מבית 'שתי הלכות ביום'

נ"ך מבואר (12 כרכים) **פלא יועץ** ערוך מחדש. **'קדשנו במצוותיך'** תרי"ג מצוות מבוארות, על פי ספר החינוך והרמב"ם. **'קיצור חפץ חיים'** הלכות שמירת הלשון (חוברות כיס). **הגדה מבוארת** על פי האברבנאל ובקרוב אי"ה – סדרת הרי"ף המבואר.

אתר 'שתי הלכות ביום'

בו ניתן ללמוד, להכיר את הפעילות העניפה, לרכוש ספרים, להוריד קבצים ועוד...

עשה לך רב

מאות שו"תים בנושאים שונים, לעיונכם באתר וכמובן לשירותכם בשליחת שאלות, מענה עד 24 שעות.

פרויקט משניות לילדים

פעיל ומתגמל. המשניות מודפסות בחוברות לימוד לילדי תשב"ר ומחולקות לפי משנה אחת ליום.

קו לשמיעת שיעורי 'שתי הלכות ביום'

בקרוב אי"ה.

תפילתנו, שנזכה לקיים במהרה את חזונו של ישעיהו הנביא (יא ט)
"כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דָּעָה אֶת ה' כְּמַיִם לָיִם מְכַסִּים".